

Vieraslajit palstapuutarhassa

Vinkejä viisaisiin kasvivalintoihin
ja puutarhanhoitoon

Marttaliitto 2024

Annika Jääskeläinen

VieKasLIFE -vieraslajihanke (2018-2023)

- Vieraslajien kartoitukseen, torjuntaan ja tietoisuuden levittämiseen keskittyvä hanke
 - Päärahoittajana toimi **EU:n LIFE-ohjelma**
 - Hanketta johti Suomen luonnonsuojeluliitto
 - Marttaliitto yksi hankekumppaneista
- Tavoitteena oli lisätä merkittävästi suomalaisten vieraslajitietoutta, mikä vähentää vahingossa ja tarkoituksella tehtävää haitallisten vieraslajien levittämistä
 - Lisäksi pyrkimys vähentää merkittävästi jättiputki- ja jättipalsamiesiintymiä, sekä hävittää keltamajavankaali Suomesta kokonaan

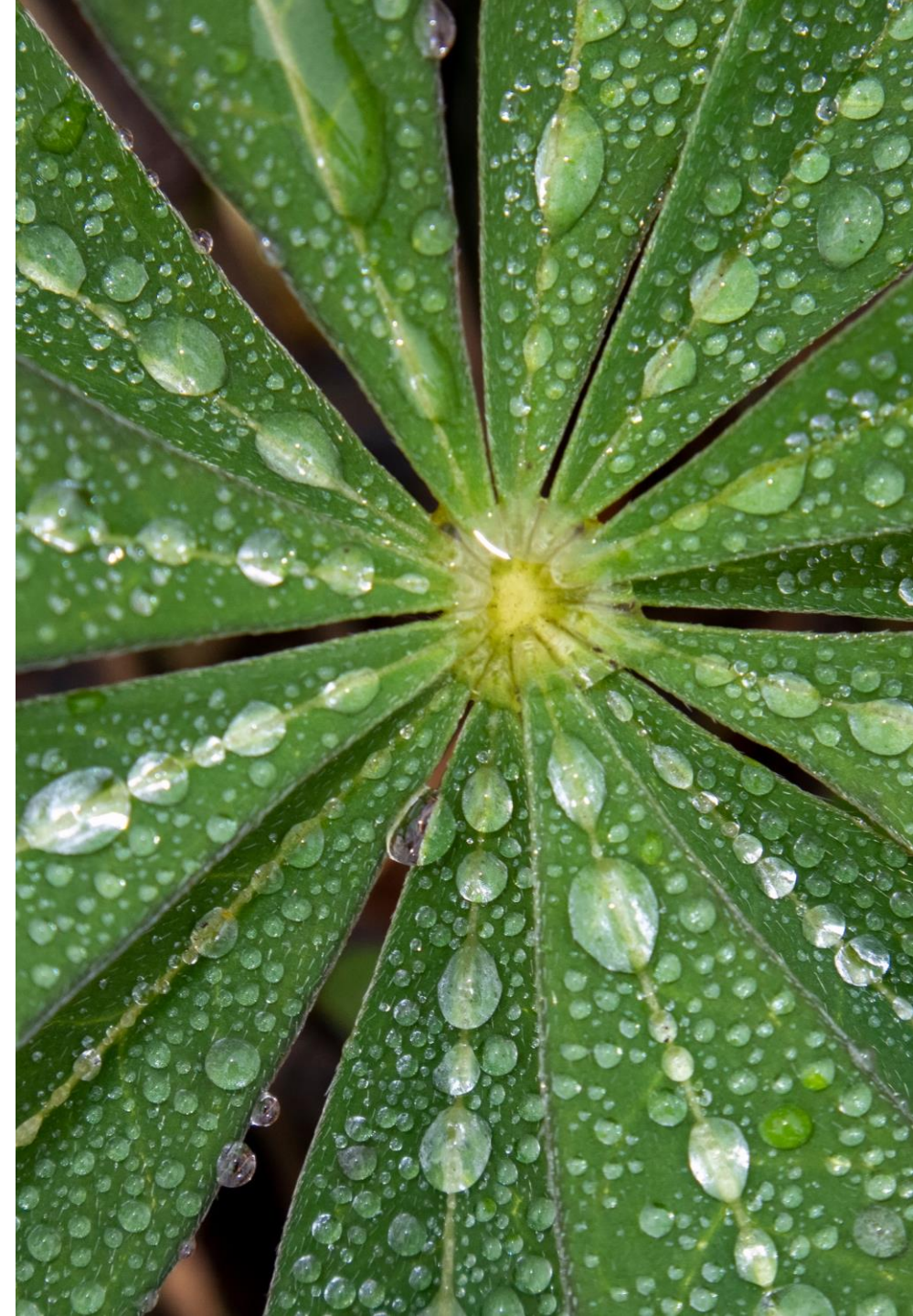

Tällä luennolla opit

- mitä on vastuullinen puutarhanhoito
- miten teet turvallisia kasvivalintoja
- miten estät vieraslajien leviämistä

Lisäksi kerron

- mitä ovat vieraslajit ja mitä haittaa niistä on, sekä
- mitkä ovat yleisimmät haitalliset vieraslajit ja kuinka niitä torjutaan

Mitä ovat vieraslajit?

Mikä on vieraslaji?

- **VIERASLAJI** on kasvi, eläin tai eliö, joka on levinnyt ihmisen tahattomalla tai tietoisella vaikutuksella alueelle, jolla sitä ei luontaisesti esiinny
 - Suurin osa puutarhakasveista on vieraslajeja.
- **HAITALLINEN VIERASLAJI** on laji, joka leviää ja lisääntyy erityisen hyvin ja aiheuttaa merkittävää ekologista, taloudellista, terveydellistä, sosiaalista tai eettistä haittaa.
- **TULOKASLAJI** on laji, joka on levinnyt parin viimeisen vuosisadan aikana maahamme omin keinoin.
 - Mm. metsäkauris, rusakko ja valkoposkihanhi.
- **ALKUPERÄISKASVIT** ovat kasvaneet Suomessa aina jääkauden lopusta lähtien.

Miten vieraslajit leviävät?

Suomeen

- Henkilö- ja tavaraliikenteen mukana
- Siemen-, taimi- ja nettikaupan mukana

Suomessa

- Puutarhanhoidon ohessa, kasvien ja kasvijätteen välityksellä
- Taimikaupan ja -välityksen mukana
- Maa-aineksen mukana
- Maa- ja metsätalouden toimesta
- Häkkikarkulaisten, akvaariovesien ja lemmikkien luontoon hylkäämisen kautta

Mitä haittaa vieraslajeista on?

- Ekologiset haitat
 - Elintilan valtaaminen ja alkuperäislajien syrjäyttäminen
 - Ekosysteemin tai ravintoketjun toiminnan muutokset
 - Muuttavat ekosysteemiä muille lajeille epäedullisemmaksi (komealupiini)
 - Alkuperäisten lajien kanssa risteytyminen
 - Esim. keltamatara x paimenmatara -> piennarmatara
 - Tautien ja loisten kantaminen ja levittäminen
- Terveydelliset haitat
 - Vahvat allergeenit (marunatuoksukki)
 - Jättiputkien kasvinesteen aiheuttamat kemialliset palovammat

Mitä haittaa vieraslajeista on?

- Taloudelliset haitat
 - maa- ja metsätalouden satotappiot
 - torjuntakustannukset
 - kiinteistöjen arvon aleneminen
 - terveydenhoitokulut
- Sosiaaliset haitat
 - virkistysalueen käytön haittaaminen tai estäminen
 - kulttuurillisesti tärkeän lajin syrjäyttäminen

EU:n säätämiä haitallisia vieraslajeja

- armenianjättiputki, kaukasianjättiputki ja persianjättiputki
- jättipalsami
- keltamajavankaali
- mesisilkkirytti
- kellusvesihasintti
- japaninlumala
- japaninkelasköynnös

Ajantasaiset vieraslajiluettelot ovat nähtävissä vieraslajit.fi -sivustolla

Suomen kansalliset haitalliset vieraskasvilajit

- alaskanlupiini ja komealupiini
- tarhatatar, japanintatar ja sahalinintatar
- hamppuvillakko
- kanadanvesirutto
- kurtturuusu
- lännenpalsami
- viitapihlaja-angervo ja valkopajuangervo
- kanadanpiisku, isopiisku ja korkeapiisku
- vuorivaahtera

JAPANINTATAR

KURTTURUUSU

VIITAPIHLAJA-ANGERVO

KANADANPIISKU

Vieraslajilaki

- Vieraslajilaki kieltää **EU:n vieraslajiluettelo**on tai **kansalliseen luettelo**on kuuluvan haitallisen vieraslajin
 - maahantuonnin
 - kasvattamisen
 - myynnin
 - muun hallussapidon, sekä
 - ympäristöön päästämisen

Vältä ja seuraa myös näitä lajeja

- Kansallisen vieraslajistrategian (2012) mukaan tulevaisuuden haitallisiin vieraskasvilajeihin voidaan lukea mm.
 - idänpensaskanukka
 - lännenpensaskanukka
 - pilvikirsikka
 - rohtoraunioyrtti
 - etelänruttojuuri
 - Karhunköynnös
- Ilmaston lämpeneminen voi aiheuttaa yllättäviä ja suuriakin muutoksia vieraslajien menestymiseen.
 - Lajit jotka eivät nyt selviydy, saattavat myöhemmin osoittautua haitallisiksi.

Haitallisten vieraslajien torjunta

- Torjunta vaatii aina maanomistajan luvan
- Torjuntamenetelmä valitaan torjuttavan lajin ja alueen mukaan. Menetelmiä voidaan myös yhdistellä.
- Myös torjunta-ajankohdalla on merkitystä
 - Liian myöhään tehty torjunta voi johtaa kasvin siementen leviämiseen
 - Torjuntaa tulee toistaa useiden vuosien ajan ja torjunta-alueita seurata säännöllisesti
- Torjuntamekanismeja
 - Kitkeminen/ylös kaivaminen
 - Niittäminen ja näännyttäminen
 - Peittäminen
 - Kukintojen poisto
 - Kuumavesikäsitteily
 - Kemiallinen torjunta (vain, jos mekaaninen torjunta ei onnistu)

Vastuullista puutarhanhoitoa

Vastuullinen puutarhanhoitaja

- tietää, mitä kasveja omassa puutarhassa kasvaa ja tarkkailee niitä.
- hävittää puutarhassa kasvavat haitalliset vieraslajit.
- valitsee istutettavat lajit huolella.
- hoitaa kasveja niin, etteivät ne leviä pihan ulkopuolelle.
- kompostoi puutarhajätteen tai vie sen jäteasemalle – ei lähiympäristöön tai luontoon.
- työskentelee niin, ettei omalla toiminnallaan edesauta vieraslajien leviämistä.
- huolehtii puutarhan monimuotoisuudesta.
- harkitsee torjunta-aineiden käytön tarkkaan.

Tarkkaile myös lintulaudan ympäristöä. Lintujen siemensekoitusten joukossa saattaa olla helposti luontoon leviäviä vieraslajeja.

- hamppu
- marunatuoksukki (kuva)

Varisseet siemenet siivotaan ja itäneet taimet kitketään pieninä pois.

Tarkista kasvit ja multa!

- Kasvienvaihtotapahtumissa on riski levittää myös vieraslajeja.
- Mikäli pihallasi kasvaa tai on kasvanut haitallisia vieraslajeja, älä jaa pihaltasi mitään kasveja.
 - Älä myöskään siirrä pihalta maa-ainesta muualle.
- Pidä kasvit karanteenissa ennen istuttamista.
- Selvitä ostomullan ja täyttömaan alkuperä.
- Tutki kasvit ja multa ennen niiden antamista muille tai hankkiessasi uusia kasveja.
 - Tuhoeläimet (etanoiden munat)
 - Rikkakasvit, vieraslajit

Tarkkaile puutarhasi kasveja

- Ilmastonmuutos voi vaikuttaa yllättävällä tavalla puutarhakasvien leviämiseen.
- Kasvukauden pidentyessä yhä useammat vieraslajit saattavat esimerkiksi kehittää itämiskykyisiä siemeniä, mikä edesauttaa niiden leviämistä kotipihalta luontoon.
- Tarkkaile kasveja ja jos huomaat niiden lisääntymisessä muutoksia, ryhdy heti toimiin.
 - Rajoita kasvien leviämistä ja tarvittaessa hävitä koko kasvi. Älä lisää kasvia, äläkä jaa sitä muille.
- Tarkkaile myös vieraslajien leviämistä ja esiintymistä ympäristössäsi. Torju vieraslajit kotipihalla ja ilmoita vieraslajihavaintosi

Estä puutarhan kasvien leviäminen

- Rajaa juuriversoja kasvattavien lajien juuristo sekä kasviryhmät huolellisesti.
- Leikkaa kasviryhmistä nurmikolle leviävät juuriversot säännöllisesti ruohonleikkurilla.
- Kohopenkistä kasvin on vaikeampi levitä juuriston avulla kasviryhmän ulkopuolelle.
- Huolehdi työvälineiden puhdistuksesta
 - Kasvien siemenet ja juuren palaset kulkeutuvat uusille alueille myös jalkineiden, vaatteiden sekä työvälineiden ja -koneiden mukana.

Estä siemenestä leviäminen

- Leikkaa siemeniä tekevien kasvien kukinto heti kukinnan jälkeen, ennen kuin siemenet kehittyvät.
 - Ota huomioon, että siemenet voivat kehittyä vielä katkaistussakin kukkavarressa.
- Jos siemeniä ehtii kehittyä, kerää ne pois ja hävitä.
 - Työskentele varovasti, jotta siemeniä ei leviä ympäristöön
- Jos huomaat puutarhassasi ryhmän pieniä siementaimia etkä tunnista kasvia, hävitä taimet.
 - Jos haluat selvittää lajin, jätä vain muutama taimi kasvamaan.

Käsittele kasvijäte huolellisesti

- Kasvijätteen käsittelyssä on oltava huolellinen, ettei vahingossa levitä puutarhan kasveja uusille kasvupaikoille jätteen mukana.
- Ympäristön kannalta on aina paras, jos kotipihan kasvijäte käsitellään lähellä syntypaikkaa, eli omalla tontilla. Samalla arvokkaat ravinteet ja eloperäinen aines kierrätetään omassa pihassa. Jätteen voi kompostoida tai käyttää katteena maan pinnalla kasviryhmissä ja istutuksissa.
- Jos jätteen käsittely ei ole mahdollista tontilla, toimita se asianmukaisesti jätteen keräys- tai käsittelypisteeseen.
- **Mitään puutarhajätettä ei saa viedä kotipihan ulkopuolelle, metsään tai joutomaille!**

Eri kasvinosien käsittely

- Älä laita kasvien siemeniä kompostiin. Kotikompostissa lämpötila nousee harvoin niin korkealle, että siemenet tuhoutuisivat kompostoinnin aikana.
 - Siemenet pakataan huolellisesti ja hävitetään poltettavana jätteenä tai energiajätteenä
- Kuivaa tai mädätä juuret, juurakot ja rönsyt ennen kompostoimista
 - Mädätä jätettä tiiviisti suljetussa jätessäkissä tai tynnyrissä noin 2 viikkoa
 - Voit myös kuivata jätteen levittämällä sen muovin päälle aurinkoon. Varmista, että kasvinosat ovat varmasti kuivaneet.
 - Esikäsittelyn jälkeen voit kompostoida jätteen normaaliin tapaan

Haitallisten vieraslajien jätteen käsittely

- Tarkista *vieraslajit.fi* -sivustolta lajikohtaiset torjuntaohjeet ja kasvijätteen käsittelyohjeet
- Jos haitallista vieraslajijätettä on paljon, tai olet vähänkin epävarma jätteen käsittelystä, kuljeta jäte huolellisesti suljetuissa jätesäkeissä alueesi vastaanottopisteisiin käsiteltäväksi.
- Kasvinosat, joista laji ei leviä (varret, lehdet, kukinnot ennen siemenien kehittymistä) voi kompostoida muun puutarhajätteen tavoin.
- Haitallisten vieraslajien juurakoiden, rönsyjen ja siementen käsittelyssä tulee olla erityisen huolellinen.

Puutarhajätteen kompostointi

- Varaa puutarhajätteelle hyvä ja tilava kompostori.
- Huolehdi, että kompostissa on sopivasti **kosteutta, ilmaa ja ravinteita** kompostoitumisen onnistumiseksi.
- Kompostoi multa kypsäksi saakka, vähintään vuoden ajan.
- Käytä multa yhdessä paikassa ja tarkista ennen mullan levittämistä, että siinä ei ole itäviä siemeniä tai eläviä kasvinosia.
 - Mikäli haitallisia lajeja ilmestyy, torju ne heti pois.

Puutarhan kasvivalinnat

Valitse vastuullisesti

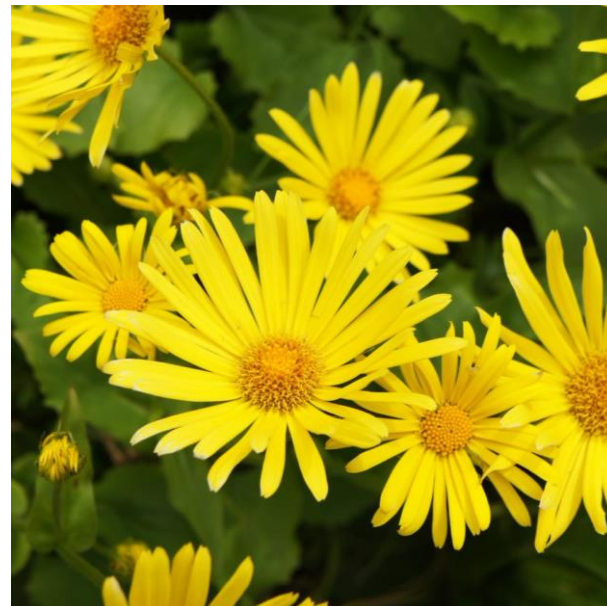
- Valitse kasvilajeja, jotka viihtyvät kasvupaikan luontaisissa olosuhteissa ja maaperässä.
- Suosi alkuperäislajeja, meille vakiintuneita tulokaslajeja, perinnekasveja sekä luonnonlajeja.
 - FinE[®]-merkintä kertoo lajin olevan tutkittua, kotimaista alkuperää
- Valitse kasvilajeja, jotka eivät leviä helposti ympäristöön.
 - Vältä runsaasti juurivesoja, siemeniä ja hedelmiä kasvattavia lajeja.
 - Suosi lajeja, joiden siemenet eivät kulkeudu helposti tuulen, lintujen ja eläinten mukana.

Perinneperennat

- Lehtosinilatva
- Palavarakkkaus
- Särkynytsydän
- Kiinanpioni
- Kevätvuohenjuuri
- Saksankurjenmiekkä

Koristepensaita

- Isabellansyreeni 'Holger' FinE®
- Pensashanhikki 'Tervola' FinE®
- Marjatanalppiruusu 'Haaga'
- Kiiltoheisi 'Jenkki' FinE®
- Paljakkapaju 'Haltia' FinE®

Turvallisia ruusuvalintoja

- Morsionruusu 'Juhannusmorsian' FinE®
- Karjalanruusu
- Tarhapimpinellaruusu 'Tove Jansson' FinE®
- Puistoruusu 'Ilo' FinE®
- Valamonruusu 'Slendens' FinE®

Luonnonkasvit

- Luonnonkasvit ilmestyvät usein pihan tyhjille kohdille. Niitä on helppo kasvattaa ja hoitaa.
- Siemeniä voi kerätä omaan käyttöön luonnonkasveista, joita ei ole rauhoitettu.
- Kasvien siirtoon luonnosta tarvitaan maanomistajan lupa.
- Luonnonkasvit sopivat niityille, kedolle, nurmikolle sekä koristekasvien lomaan.
- Monet luonnonkasvit ovat myös herkullisia luonnonyrttejä.

Luonnonalueita pihaan

- Luonnonmukaiset alueet ja luonnonkasvit sopivat hyvin kotipihaan ja lisäävät monimuotoisuutta.
- Rajaa pihan hoidettu alue ja luonnonmukainen alue toisistaan selkeästi. Rajaus helpottaa pihan hoitamista ja auttaa huomaamaan puutarhakasvien leviämisen ympäristöön.
- Huolehdi, ettei luonnonmukaisella alueella kasva helposti leviäviä vieraslajeja.

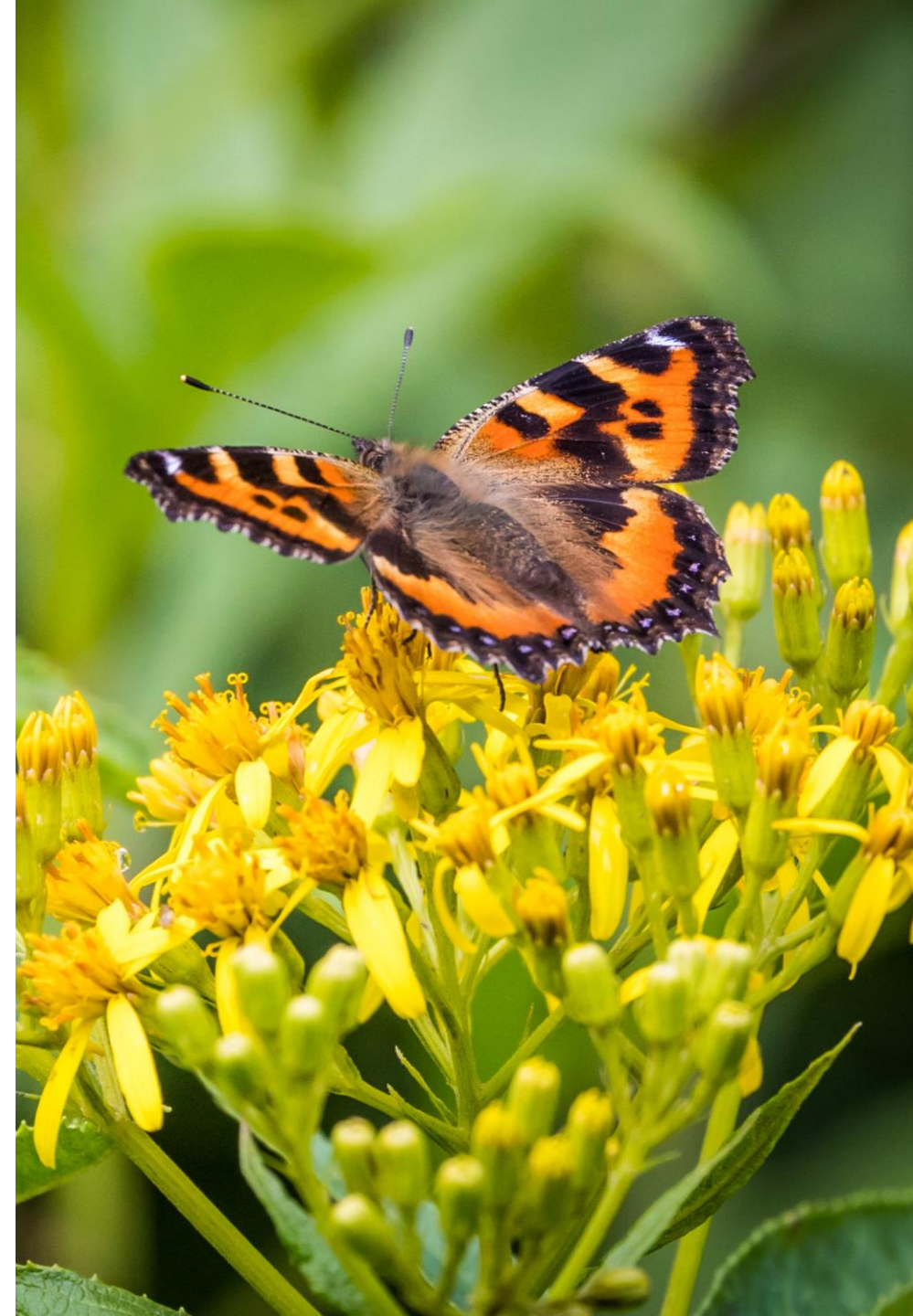

- Nokkonen
- Maitohorsma
- Kurjenpolvet
- Päivänkakkarat
- Kullero
- Apilat
- Mäkitervakko
- Valko- ja sinivuokko
- Ketoneilikka

Älä tuo tai tilaa kasveja ulkomailta!

- Kasvin ja mullan mukana voi tulla kasvitauteja ja tuholaisia, tai itse kasvi voi osoittautua vieraslajiksi!
- Juuri mitään kasvituotteita ei saa ostaa internetistä tai tuoda matkatuliaisina EU:n ulkopuolelta ilman kasvinterveystodistusta.
 - Kasvinterveystodistus tarvitaan taimille, pistokkaille, juurakoille, kylvösiemenille, leikkokukille, ruukku- ja viherkasveille sekä tuoreille kasviksille
- Joillakin kasveilla on maahantuontikielto EU:n ulkopuolelta, jolloin niitä ei saa tuoda lainkaan.
 - Maahantuontikiellossa ovat monet puuvartiset kasvit (esim. havukasvit, omenapuut, päärynäpuut, sitruspuut) sekä maa-aines.
- EU:n alueelta kasvien ja kasvituotteiden tuonti on sallittua Suomen suoja-aluevaatimukset huomioiden. Tulipolteen isäntäkasveilla ja siemenperunalla pitää olla suoja-aluekasvipassi.

Lisätietoa vieraslajeista

- vieraslajit.fi
- martat.fi/vieraslajit
- Martta-akatemiassa kaikille avoimet verkkokurssit Yleiskatsaus vieraslajeihin ja Vieraslajit kotipihassa
- Vieraslajihavainnoista kannattaa aina tehdä havaintoilmoitus vieraslajit.fi -sivustolla. Havaintoilmoituksia käytetään tutkimus- ja torjuntatyössä.

VieKas LIFE, "Finvasive LIFE"

Awareness building, surveying and controlling invasive alien species (IAS) in Finland –LIFE+

Koordinaattori: Suomen luonnonsuojeluliitto

Hankkeen kesto: 8/2018-12/2023

(LIFE17 NAT/FI/000528)

Tämän videon sisältö ja hankkeen viestintä edustavat ainoastaan VieKas LIFE –hankkeen näkemyksiä. CINEA tai Euroopan Unioni eivät ole vastuussa aineiston sisältämän informaation mahdollisesta käytöstä.

Marttaliitto

2024

